

הערות הקוראים

◆ הערות הקוראים על גיליון ט' ◆

הערות הקוראים

הערות על מאמרו של הרב משה מרדכי אייכנשטיין "בדין טעה בתפילה" (עמוד כ"ו)

הערה א'

כתבתם להוכיח מתפילת שבת שנחשבת מטבע ברכה, ואפילו הכי אינו יכול להשלימה בתפילת חול. ואינו מוכח, דהרי באמת בשבת היינו צריכים להתפלל י"ח ברכות ולהזכיר מעין המאורע, רק מפני הטורח תקנו ברכה בפני עצמה. אבל אינו מוכיח שהוא מעיקר ברכה, דהרי גם עננו של ש"ץ הוא ברכה בפני עצמה ולא נחשב מטבע ברכה, וגם בשבת אם התפלל של חול והזכיר בו של שבת יצא, כמבואר בסימן רס"ח, ולא רק ביו"ט שחל בשבת.

אח"כ הוכחתם מקושיית רבינו יהודה ששיטתו היתה גם כשלא התפלל כלל. ולא הבנתי, שכל שיטה היינו שאנו בונים אותו אחרי כל הקושיות והתירוצים שעסקו בזה, ואין להוכיח מהו"א של קושיא.

ש"ץ ששכח יעלה ויבוא בתפלת הלחש אם ימשיך להתפלל. דומה למה שהקשה הבה"ל בסימן ק"א גבי מי שלא כיון באבות כיצד יכול להמשיך ולהתפלל, ועיין גם מ"ב סימן קי"ז (סק"י). ומ"מ כאן יש סברא נוספת, דעיקר תפלתו נתקנה כדי להסדיר ולכן יש לו לסיימו.

דוד אריה שלזינגר

מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

תשובת המחבר

לכבוד הרב הגאון ר' דוד אריה שלזינגר שליט"א מח"ס ארץ דשא על מ"ב אחרי דרך מבוא הברכה והשלום, אני מודה לכת"ר שעיינ בדברי והעיר עליהם כדרכה של תורה, ואשתדל לענות כפי יכולתי.

האזער ♦ גיליון י'

א. לא הבנתי את קושיית מר, אף אני בעצמי הבאתי שאמנם מפני הטורח ביטלו תפילת י"ח בשבת, ומכל מקום לא נראה להחשיב תפילת שבת כלא מטבע של ברכה, כי עכ"פ התקינו בה מטבע ברכה (וגם ענינו של ש"ץ מסתמא כן הוא), ועכ"פ בוודאי לא דמי להזכרה בעלמא מעין המאורע כיעלה ויבוא, כי עכ"פ מטבע גמור של ברכה היא (גם אם יוצא בדיעבד אם רק מזכיר, עכ"פ כעת הוי ברכה שלימה שהחסיר).

ב. קושיית רבנו יהודה מוכיחה על שיטתו לא רק כהו"א אלא כמסקנא, כמו שהוכחתי בדברי, דהרי כתב שאף שלא התפלל מנחה של שבת כלל, בעקרון לא היה לו להתפלל במוצ"ש שתיים, אלא שמ"מ כיון ובמוצאי שבת יתפלל דבר שהיה מחוייב בו בשבת, יש לו להשלים. אבל אם שיטתו הייתה כמו שביאר הפרישה, שבלא התפלל כלל יש לו להשלים מיהא חובת עצם התפילה, מה הק' ומה היה צריך לתי' כלל, ומוכח להדיא שדבריו אף בלא התפלל כלל.

ג. בלא כיוון בברכת אבות סובר הבה"ל שבוודאי לא יצא ומה יש לו להמשיך ולהתפלל, משא"כ כאן שלא הזכיר יעלה ויבוא יתכן שרק חיסר הזכרה של מעין המאורע וכסברת הגר"ח, ומה שכתב שעיקר תפילתו היא כדי להסדיר ידוע שיש מפקפקים בזה, אבל איני בקי ביסוד פלוגתתם.

הערה ב'

א. המשנ"ב (קח, לה) כ' שאם שכח ותן טל ומטר או משיב הרוח בשבת או ראש חודש במנחה לכו"ע יתפלל בערב שתיים, דהא ירוויח זה בתפילת התשלומין, ומבואר לכאורה שאם אין רווח בתפילת התשלומין אינו חוזר אף בהזכרת ותן טל ומטר לברכה או משיב הרוח. והיינו כמש"כ ההר צבי (או"ח ח"א סי' נ"ד) שהשווה לדין טל ומטר לדין יעלה ויבוא, ולא כהא דמטו משמיה דהגר"ח שיעלה ויבוא הוא הזכרה אך ותן טל ומטר הוא חלק מסדר ונוסח התפילה.

אך לכאורה יל"ע, שהמשנ"ב (תפח, יב) כ' שנכון שיזכיר השמש בחשאי לרוב העולם קודם תפילת ערבית של לילה ראשונה של חול המועד שיאמרו ותן ברכה, כי האנשים הפשוטין רובן נכשלים בלילה הראשונה, וכן למחר בתפילת שחרית עד שישמעו מש"צ שפסק, ויש בזה חשש כמה מאות ברכות לבטלה, ומבואר

שבטו"מ לא הוי כדין הזכרה בעלמא שיש שם תפילה על תפילתו גם בהחסרת האזכרה אלא הוי כחלק מנוסח הפילה ואם הזכיר טו"מ הוי כאילו לא התפלל.

ומבואר לכאורה שיש חילוק שבהזכרת טל ומטר בימות החמה הוי קללה וחסרון עצם התפילה ואילו השמטת ההזכרה של משיב הרוח או ותן טו"מ לברכה הוי חסרון בתוספת הזכרה, אך תפילתו תפילה היא ולכן צריך להשלימה רק אם יוכל להרוויח את ההזכרה הזו בתפילת התשלומין.

ואם כנים הדברים יש לומר שרבנו המשנ"ב לא ס"ל כשלמי ציבור שהביא השע"ת (קח, יז), שאם שאל טו"מ בו' במרחשוון במנחה לא ישלים אלא יתפלל נדבה, אלא יש מקום לומר שיתפלל נדבה לכו"ע.

ב. במה שנסתפק הכותב שליט"א האם ש"צ ששכח יעלה ויבוא שסומך על תפילתו בחזרת הש"צ האם ישלים תפילתו או לא, וכ' בשם הגר"ש דבליצקי שליט"א שלא נידונה שאלה זו בפוסקים.

לכאורה יש לדון כתלמיד לפשוט שאלה זו מסימן קכד סעיף ז, שם פסק מרן מי ששכח ולא אמר יעלה ויבוא בר"ח או בחולו של מועד או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו, יכוין דעתו וישמע מש"צ כל י"ח ברכות מראש ועד סוף כאדם שמתפלל לעצמו, ולא יפסיק ולא ישיח ופוסע ג' פסיעות לאחוריו, דכיוון שכבר התפלל אלא ששכח ולא הזכיר אע"פ שהוא בקי ש"צ מוציאנו. ובביאור הלכה (ד"ה יכוין דעתו) הביא מחידושי רעק"א שכ' שמשמע בלשון התוס' והרא"ש שאף אם לא אמר תפילתו וא"צ לחזור לראש התפילה אלא דחזור לרצה, מ"מ אינו חוזר וישמע מהש"צ כל התפילה, ובכה"ג לכאורה מפסיק מיד ואינו גומר תפילתו כיוון שרצונו לצאת מש"צ וממילא מה שגומר הוי ברכתו לבטלה. וכ' רעק"א שנראה שבאופן זה אפשר שימתין עד שיגיע הש"צ לרצה ומשם ואילך יכוין לתפילת הש"צ וא"צ לשמוע כל התפילה מראש ועד סוף. ובכף החיים (אות ז"ן) כ' שנסתפק הבית יהודה האם יסיים תפילתו או יפסוק במקום שנזכר ואח"כ יכוין לצאת מהש"צ. ובברכי יוסף כתב עליו שברור הדבר שלא יסיים תפילתו, כיוון שהתפילה לא עלתה לו. והכריע הכף החיים כיוון שיותר נכון להתפלל בעצמו ולא לסמוך על הש"צ בזמן הזה, יותר נכון לחזור לרצה ולא יפסוק תפילתו כדי לכוין אח"כ על הש"צ. ועוד כדי שלא תהא ברכתיו לבטלה מה שהתפלל מתחילת העמידה עד אחר מודים.

וא"כ שפתי כף החיים ברור מללו, שמי שהתפלל ולא סיים תפילתו וכעת רוצה לצאת ידי חובת תפילה במה ששומע מש"צ, א"א לדון את הברכות שברך כאמירה בעלמא לומר שאינם לבטלה אלא הרי הם ברכות לבטלה, ולכן מי ששכח יעו"י ונזכר אחר מודים לא יפסיק תפילתו ויסמוך על מה ששומע מש"צ אלא יחזור לרצה וישלים תפילתו ובזה נמצאו ברכותיו הראשונות כחלק מתפילתו ואינם ברכות לבטלה.

ומצאתי שאלה כעין זו בס' שיח הלכה (סי' ק"א בהערה א') בשם הגאון ר' אברהם יעקב זלזניק זצ"ל, ששליח ציבור שבתפילת לחש לא כיוון באבות ונזכר כשעומד באתה גיבור, יפסיק תפילתו ולא יגמור להתפלל ויסמוך לצאת ידי חובת תפילה בחזרת הש"צ שמתפלל בקול רם, ואע"פ שמתפלל חזרת הש"צ בלי שהקדים לה תפילת לחש מ"מ לא גרע מהא דפסק הרמ"א (קכד, ב) שאם השעה דחוקה יכול לעמוד ש"צ ולהתפלל בקול רם אע"פ שלא התפלל מקודם תפילת לחש. ולי הזעיר היה נראה לא כך, והארכתי בזה בקובץ מקבציאל (כרך מ').

ואסיים בברכה ובתודה על האוצר הכללי והאוצר הפרטי. יה"ר שנוכרה לאוצרו הטוב, אין טוב אלא תורה, לנו יפתח.

מיכאל ספראי

תשובת המחבר

לכבוד הרב מיכאל ספראי שליט"א

אחר דרישת שלומו

ראשית, ייש"כ גדול על המו"מ של תורה שהועלת לברכני בו.

מש"כ באות א' בדעת המ"ב, לפי מה שביארתי בדברי בביאור דברי רבינו יהודה אין שום נפק"מ כלל בין אזכרה לבין חלק מהתפילה, כי כל חיוב התפילה הוא בסך מסוים של בקשות, או שהתשלומים הן לבקשות שהחסיר ולא לעצם חובת התפילה, ולפי זה אין כלל סתירה גם לא סתירה לכאורה במשנה ברורה.

האוצר ♦ גיליון י'

ומש"כ באות ב' (אכן נראה שדנו בזה הפוסקים ואולי לא שמעתי היטב מהגרש"ד שליט"א שכל רז לא אניס ליה), אולם לא ידעתי למה ממרחק הבאת לחמך מדברי הכף החיים שנראה שאין ראיה מדבריו, מאחר שאם מפסיק ומחכה לש"ץ ברור שכל ברכותיו לבטלה, אולם נכון שכבר מרעק"א ומהברכי יוסף עצמם נראה ברור שאין לו להמשיך תפילתו (שרעק"א אמנם כתב לכא' והבית יהודה הסתפק אבל הברכי יוסף פסק בברור שאין לו להמשיך) וא"כ ה"ה הכא.

ואצא בברכה ותודה על כל מה שהעשרת אותי בדבריו הממוכמים.
משה מרדכי אייכנשטיין

הערה על מאמרו של הרב אלחנן פרינץ "טעינת אופניים חשמליות בבית הכנסת" (עמוד ס"ב)

הרב פרינץ ביאר בענין הטענת סוללה בבית הכנסת, והביא מהמ"ב לחלק בין קריאת אדם מבית הכנסת להינצל מפני הגשם, ששם משתמש בבית הכנסת עצמו, אבל המעיין בשער הציון שם רואה שעיקר חילוקו הוא האם יש לו עצה אחרת.

עוד יש לומר שלעשות מעשה כזו בבית הכנסת הוא בזיון יותר ולא מהני בזה תנאי, ולא תלוי במחילת הגבאי דאין משכירין בית הכנסת אם אין מקבלין הנאה נגדו, וכן הטענת פלאפון בבית הכנסת אינו פשוט דהרי דיבור על ידו בבית הכנסת מחלל קדושתו ומאי מהני שבזמן הטענה לומד בו.

דוד אריה שלזינגר
מח"ס "ארץ דשא" על מ"ב

הערות על מאמר של הרב יואל שילה "תחילת זמן קידוש לבנה" (עמוד פ"ה)

הערה א'

השלו' והברכה יאירו אל פני המנורה הטהורה, עמלי תורה העוסקים בה בטהרה.

איתא במס' סופרים (כ' א'): "ואין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת, כשהוא מבושם ובכלים נאים", וכ"כ הטור (סי' תכ"ו). אבל רבינו יונה (בס"פ תפלת השחר) לא גרס אלא 'מברכים על הלבנה משתבשם', ופירש בה דלא קאי אמוצ"ש אלא פירושו הוא משתמתק "רצה לומר משעה שמתוק האור שלה ואדם נהנה ממנו שזהו אחר שני ימים או שלשה, אבל ירח בן יומו מתוך קטנותו אין האור שלה מתוק, שאין אדם נהנה ממנו", והביאו מרן הבית יוסף, ומ"מ כ' הב"י דאע"פ שבמ"ס שלפנינו גרסי' בהדיא דאין מברכין אלא במוצ"ש, וכג"י הטור [ור"ל דלא כג"י רבינו יונה], מ"מ יש לנקוט למעשה כדברי רבינו יונה שלא לברך על הלבנה עד שיעברו עליה שלשה ימים, "דמשמע דבלא ההיא דמ"ס הוא סובר כך לפי שקודם לכן אין אדם נהנה מאורה", דהיי"א ע"פ שלדידן אין הכרח מדברי המסכת סופרים לחידושו של הר"י, מ"מ יש לקבל סברתו שלא לברך על הלבנה בשעה שאין אדם נהנה לאורה [ומ"מ לא הביא זה בשו"ע מחמת דפסק שאין מברכין עליה עד שיעברו שבעה ימים].

ולכך נפלאתי בראותי להרב הכותב שליט"א בירחון האוצר (חלק ט' עמ' צ"ג) ד"לכאורה מי שמקדש את הלבנה ביום חול ללא שיהא מבושם ובגדיו נאים [כג"י הטוש"ע] – הרי שאינו חושש למסכת סופרים, וממילא אינני יודע אם יש לו סיבה להמתין עד שיתמתק אורה (כג"י תר"י), אלא לכאורה היה לו לקדש את הלבנה בלילה הראשון שרואה אותה". והוא פלא, שהרי בהדיא כ' הב"י דאע"פ שלג"י דידן במ"ס אין מתאים פי' של הר"י, מ"מ גוף סברתו יש לקבלה ואף בלא ההיא דמ"ס [והביאו הה"כ בעמ' פ"ז], וא"כ אין לשייך כלל שיעור ג' ימים ל'בגדיו נאים' דמוצ"ש, אלא גם אם בזה אין המנהג כמסכת סופרים מ"מ סברת רבינו יונה עומדת לעצמה היא, ומשמע שקיבלה הב"י ואע"פ שאין לה הכרח לג"י דידן [ומה שלא הביא זה בשו"ע, כיון שפסק (בס"ד) כהאומרים דבעי' שיעברו עליה ז' ימים, אבל גם מי שאינו ממתין ז' ימים, צריך להמתין ג' ימים כסברת הר"י שקבלה הב"י].

ואדרבה, טפי איכא למימר, דדוקא מי שאינו מקפיד על מוצ"ש, יש לו להקפיד על המתנת ג' ימים, שהרי הרמ"א כתב ש'כשמקדשין אותה בחול יש ללבוש בגדים נאים', והטעם שבפועל אין נוהגין כן [וכמ"ש המשנה ברורה, והביאו מהא"ר בשם

הכנה"ג], יש לומר שהוא מפני שנוקטים למעשה כגי' רבינו יונה שקפידת 'מבושם' לא קיימא אגברא אלא אלבנה גופא [ומסתבר זה יותר מסברת הה"כ נר"ו שהוא מפני ש'אין חושש למסכת סופרים'], וא"כ כיון דלא קי"ל כגי' הטור במסכת סופרים, אלא כדגרס רבינו יונה, אין לנו לברך על חדוש הלבנה עד שיעברו עליה ג' ימים, וכפסק המשנה ברורה [שאע"פ שאיהו גופיה הביא את המנהג שמקדשים את הלבנה בחול ללא שיהיו בגדיו נאים, מ"מ כתב בהחלט להמתין ג' ימים ולא לברך עליה בלילה הראשון. ומ"מ, היכא שיודע שלא תהיה לו אפשרות כלל לקדש אחר ג' ימים, יש לדון אם גם בכה"ג יש לנהוג כרבינו יונה, או דילמא במקום שיפסיק עיקר המצוה יש לסמוך על הרמב"ם והטור שלא הביאו לשיעורא דבישום הלבנה].

ואכפול ברכה ושלו'

חיים

תשובת המחבר

אכן, לא זכרתי דברי ב"י אלו, ולפ"ז בטל מש"כ שמי שאינו מקפיד לברך בחול בבגדים נאים - א"צ להמתין עד שיתמתק אורה. ומ"מ לא זכיתי להבין דברי מרן הב"י, מנין משמע לו שתרי" סברו שיש לקדש את הלבנה רק לאחר שיהנו מאורה - אף ללא סמך ממסכת סופרים, מסברת עצמם.

יואל שילה

הערה ב'

בקובץ האוצר ט' (עמ' פ"ה) נכתב כי מנהג תימן (בלדי) לברך על הלבנה מיד עם היראות הירח החדש. אשמח לדעת מאין נטל הכותב הנכבד ידיעה זו, משום שאם כי זו דעת הרמב"ם בפרק י' מהלכות ברכות הלכה י"ז, למעשה לא נהגו כן כלל ועיקר, ומדברי מהרי"ץ זלה"ה בשו"ת פעולת צדיק (חלק ג' סימן רס"ד) וכן בתכלאל עץ חיים נראה שהכריע שלא לברך אלא לאחר שלשה ימים, ועל כל פנים במוצאי שבת מברכים גם אם הוא לאחר שלשה ימים, ואין ממתינים עד תום שבעה ימים

האוצר ♦ **גיליון י'**

(ועיין מה שכתבו בזה בקובץ הלכה ומסורה ט' עמ' קמ"ז, ובקובץ נחלת אבות גליון ד' עמ' צ"א ואילך).

בברכת התורה

שמואל יצחק הלוי

תשובת המחבר

דברי לגבי מנהג תימן אינם מדילי, אלא מהרב רחמים שר שלום שליט"א, שבעיני מוחזק כiodע בחכמת התכונה וגם כiodע במנהגי תימן.

ומ"מ בשו"ת פעולת צדיק רצה לדייק שלשון הרמב"ם 'הרואה הלבנה בחידושה' אין משמעותה בחידוש כלשהו שאינו מספיק לעיין לאורה איזה דבר - שהוא אפילו בליל ראשון, כדברי מקצת מפרשים, אלא בעינן שיאותו לאורה, ובזה עלו דברי הרמב"ם כדברי תר"י. אך כבר העירו שם בהערה שאין זה לשון 'מקצת מפרשים' אלא לשון הרמב"ם עצמו 'אם לא בירך עליה בלילה הראשון מברך...'. - שמשמע שבליילה הראשון הוא זמן ברכתה, וכן הבין האג"מ שכוונת הרמב"ם ש'מקבל פני שכינה' הוא רק בלילה הראשונה.

לגבי התכלאל - ראה בעץ חיים שם שהביא בשם הרמב"ם שמברכים בליל ראשון, כפירוש הגור אריה [ומאחר וגם ה'עץ חיים' הוא דברי המהרי"ץ - הרי שסתר משנתו שהשווה בין הרמב"ם לתר"י], ובשם תר"י כתב להמתין ג' ימים, ובשם הב"י כתב להמתין ז' ימים - והביא כמה מחברים ששיבחו מנהג זה, ולא כתב מאומה מה מנהג תימן [וגם לא צידד להמתין דוקא ג' ימים].

הרב ישראל מחפור שליט"א העיד לי שראה מזקני תימן הבלאדים שקידשו את הלבנה מיד בתחילה, וכן העיד שראה זקנים הממתינים ז' ימים, ורק בתקופות מאוחרות ראה הממתינים ג' ימים, אצל ההולכים לאורו של המהרי"ץ.

יואל שילה

הערה ג'

כתבו לי:

הווה עובדא שמוצ"ש היה מעט לפני סוף ג' מעל"ע, והגר"ח גריינימן עשה קידוש לבנה, וכן גם הגרנ"ק - כיון שהלבנה נראתה טוב.

אליעזר דוידזון

ועוד כתבו:

נראה לי שהרב שילה בא לצדד במנהגם של יהודי תימן [הבלדיים] שאוחזים בשיטת רמב"ם לברך מיד עם היראות הירח החדש, חבל שלא הבהיר זאת במפורש בסיכום דבריו.

כל יתר דבריו באו להסביר את התפתחות ההלכה והמנהגים השונים בנידון ועל כך ראוי לשבח אותו. שמתי לב שאת עניין המולד האמיתי הוא הכניס לסוגריים והוא משתמש בו בעיקר כדי להראות לנו את חוסר ההיגיון לקבוע את תחילת זמנה של ברכת הלבנה לפי מולד הלוח מנהג שהנהיגו האחרונים. וכאן מתעוררת השאלה אם רבני דורנו רשאים לתקן או לשנות מנהגים שהנהיגו רבנים שאולי לא ידעו להבחין בין מולד הלוח למולד האמיתי.

רחמים שר שלום

ועוד כתבו:

כוונתך רצויה אבל מעשיך אינם רצויים:

מקובל עלי שאתה סובר מלשונות הראשונים שעיקר הזמן הוא מהמולד מיד, אבל להכניס את זה לתוך המ"ב הזה זה לדעתי מעשה שלא ייעשה.

גם לומר שכולם דיברו על מולד אמיתי שהיה עלום במשך הדורות זה דבר חדש, תמיד הכירו את המולד הממוצע החז"לי ופעלו רק על פיו והמוציא מחברו עליו הראיה.

צדקו השמרנים שלא הסכימו לברך אתמול בלילה ע"פ המ"ב והאחרונים.

ואתה לשיטתך רשאי היית לעשות כפשטות לשון התר"י ב' וג' ימים ולברך ואינך חוטא בזה לאמת, רק חדשן, ואיני מתווכח איתך שכמה שמוקדם יותר יפה לקרוא לזה חידוש הלבנה אבל צאי לך בעקבי הצאן.

חותם בתוכחה מגולה מאהבה מוסתרת

דוד סופר

ועוד כתבו:

אני חולק על דעתך. אחרונים רבים הסבירו לנו שבדיני זמני ברכת הלבנה אנו הולכים לפי מולד והניגוד של הלוח ולא לפי האמיתיים [גם אם התוצאות סותרות]. התורה לא ניתנה לאצטגנינים, אלא לכל העם - שאינם מתמצאים בזמני המולד הניגוד האמיתיים.

והדברים עתיקים. ראוי להפסיק להבעית את ישראל עם 'דיוקים' נדמים כאלה שצצים חדשות לבקרים.

יעקב לוינגר

השבתי:

לא הבנתי את התוכחה: מסתמא אינך חולק שהמ"מ הכניס את דברי הפמ"ג בתוך העתקת הט"ז. ומסתמא אינך חולק שעיקר דברי הט"ז באים רק לאפוקי מהמתנת ז' ימים. ואינך חולק על כך שהט"ז לא חידש שהנך ג' ימים הם מעל"ע.

וממילא כל התרעומת שלך היא על כך שכתבתי שהמ"ב שהעתיק את הפמ"ג לא כתב שאין לברך לפני ג' מעל"ע, כהמג"א, אלא רק שלאחר מכן בודאי ניתן לברך, כהט"ז, ואם זו התרעומת - אנא באר לי מהיכן דנתוני לומר שאין לברך לפני כן.

ולגופו של עניין:

אכן, אם חז"ל היו אומרים להמתין ג' ימים - ניתן היה לומר שלא מסרו זאת לאסטרונומים, אלא המולד הקובע הוא מולד הלוח הידוע לכל.

ומזה בדיוק באתי לאפוקי, שחז"ל לא אמרו שיש להמתין ג' ימים, אלא להיפך, שמברכים כשרואים את הלבנה, וכ"פ הרמב"ם ועוד, וכל הנידון בזה נולד רק

מחמת פירוש תר"י למסכת סופרים שבעינן אור מתוק - ופירש שהוא לאפוקי מהלילה הראשון, אך די ביומיים שלשה.

ואיש לא חלק על תר"י והצריך יותר מכך מדינא [פרט לענייני קבלה, ולא בזה עסקינן], וכל מי שכתב ג' ימים - רק בא לאפוקי מז' ימים של הקבלה.

נמצא שבעקרון אין בראשונים שום גדר והגבלה והמתנה, אלא בסך הכל לאפוקי מהיום הראשון שהאור בו עדיין איננו מתוק.

וברור שכלפי זה - 'יומיים או שלשה' נמדדים מראיית הלבנה הראשונה שאין לה שום קשר למולד הלוח, אלא דוקא ללבנה הממשית, ומ"מ אין זה אלא 'סימן', כי ה'סיבה' היא מתיקות האור.

ומה שהפמ"ג חידש מדעתו הרחבה להמתין מעל"ע - אין זה אלא כביאור לדברי הט"ז, שאם עדיין אין נהנים מהאור - עכ"פ די להמתין ג' מעל"ע, וכלפי זה בודאי שדי להמתין ג' מעל"ע מהמולד האמיתי, וא"צ להמתין לג' מעל"ע ממולד הלוח, כשהוא מאוחר למולד האמיתי.

ולפ"ז גם אין לי צורך 'לחדש' שכולם דיברו על המולד האמיתי, מאחר וכלל לא הצריכו מדידת זמן מהמולד, אלא רק שלא לברך בלילה הראשון אלא להמתין עד שהאור יתמתק.

והבו דלא לוסיף עלה לחדש שיש כאן גדר, ולומר שגדר זו נמדדת ממולד הלוח, ובכך לפספס את עיקר זמן קידוש לבנה שהוא בתחילת ראייתה. **יואל שילה**

הערות על "יסודות ועקרונות פרשנות התלמוד"

(הערות הקוראים ירחון ט' עמוד קפ"ב, ירחון ח' עמוד ר"ג, ירחון ז' הרב אליהו מרגלית עמוד קפ"ז, ירחון ו' הרב יהושע ענבל עמוד רנ"א)

בנידון שבין הרב מרגלית והרב ענבל בעניין מלווה שאינה כתובה בתורה, נראה פשוט כדברי הרב ענבל שמלווה שאינה כתובה בתורה אין הכוונה שממציאים דין בסברא לבד ונהיה הדבר לדין תורה, ותימה, וכי יש סברא לחייב בהלוואה יותר

האזער ◆ גיליון י'

מאשר נזק, וכי חיובי נזיקין הם גזיה"כ ולא היינו מבינים כן בסברא, והא קמן שאין שום אומה ולשון שאינם מחייבים דמי נזיקין, וכי זהו חידוש של התורה? אתמהה!

ופשוט כדברי הרב ענבל שמלווה שאינה כתובה בתורה היינו על פרטי הדין, שהלוואה אינה צריכה לחיוב מחודש, שהכל כלול בכלל הבעלות המקורית של הבעלים בממונו, שהרי נתן את ההלוואה על דעת שתשוב, ולכן פשוט שעדיין נותרה לו הבעלות בממונו לקבל חזרה את הממון מיד הלווה, והכל בכלל בעלותו בממונו מלכתחילה.

אבל לעניין נזיקין שחברו כילה את ממונו, ולא נתחייב מדעתו לתת תמורה, צריך לזכירה מחודשת בממון אחר תחת ממונו, ולזה צריך את חידוש התורה של נזיקין, לא שהוא לא מסברא, אלא שעדיין לא יעשה לדין תורה מבלי שתחדש אותו התורה, ואילו הלוואה היא מכלל דיני התורה של הבעלות דמעיקרא, שעדיין היא קיימת ואינה צריכה חידוש דין מיוחד.

איתמר לוי

תשובת הרב אליהו מרגלית

לרב איתמר לוי, לדידי ההוכחה שכתבתי מההוא אמינא של הגמרא ריש ב"ק הינה מוחלטת ואינה ניתנת לפקפוק, אינני מסכים שאין לנו להתייחס להוא אמינא של הגמרא ולהתייחס לה בדרך שקלא וטריא כלשון הרב העורך.

בענין הסברא כבר ביארתי זאת בהתכתבות עם הרב ענבל. בכל אופן, אין שום ערך להתפלפלות בסברא והיגיון של הדברים. הנידון הוא בעיקר אם הוכחתי מריש ב"ק הינה הוכחה או כדברי כבוד העורך שאיננה הוכחה, זאת ליבת הדיון.

בהוקרה

אליהו

תגובת הרב איתמר לוי

מהנידון המקורי הסתעפה השאלה "האם לא הרי קשור למלווה הכתובה בתורה", שטען הרב ענבל שגם אם זו סברא עדיין לא תיחשב למלווה שאינה כתובה בתורה, וע"ז השיב הרב מרגלית למה לי קרא סברא הוא. וכאן המשיך הדיון האם למה לי קרא סברא הוא יכול לחדש דין מדיני התורה.

וע"ז כתבתי שפשוט כדברי הרב ענבל, וברור שאין הפרש בסברא בין חיוב הלוואה לחיוב נזיקין, והחילוק הוא רק שנזיקין זה חידוש הלכה חדשה, לעומת הלוואה שזה קיום של הממון שהיה לו מלכתחילה וכפי שביארתי, ולא ראיתי בדברי הרב מרגלית תשובה לזה.

ועוד, בסברא חייב הן אדם המזיק והן ממון, ומ"מ שניהם חשובים כמלווה הכתובה בתורה. כי כאמור הנידון של מלווה הכתובה בתורה אינו האם יש סברא בדבר, אלא האם אפשר לחייב מסברא, כלומר האם החיוב נגזר מדין ידוע, כמו בהלוואה שעצם זה שנתן הבעלים על דעת לחזור מקיים את הממון בידו שיוכל לקחת מהלווה חזרה, לעומת נזיקין שהבעלות המקורית אינה יכולה לחדש דין נזיקין, הן באדם המזיק והן בממון המזיק.

תגובת הרב אליהו מרגלית

גם אני הדגשתי בשיח בינינו שהגדרת מלווה הכתוב בתורה בנזיקין מלמד שההיגיון הינו גם שאין סברא לחייב אדם המזיק בתשלומים, כפי שכתב הרב איתמר וז"ל: "לעומת נזיקין שהבעלות המקורית אינה יכולה לחדש דין נזיקין, הן באדם המזיק והן בממון המזיק". אם כן בזה אין אנו חלוקים. אין אני מבין איך הדברים עולים בקנה אחד עם תחילת הדברים. בכל אופן, מ"לא הרי" מבואר שמחמת הפירכא לא היינו מחייבים אדם המזיק על ידי ההיגיון, הפירכא שוללת רק את הלימוד אך לא את ההיגיון לחייב אם ישנו כזה היגיון.

